కుడిచేయి - ఎడమ చేయి

మధ్యాహ్నం భోజనాల వేళకు ముందుగానే చేతులు జాడించుకొంటూ శ్రీనివాస రావు యింటికి తిరిగి వచ్చేశాడు. వాళ్ళమ్మ సీతకు పప్పుచారు వేడి వేడిగా వడ్డిస్తున్నది. రోజూ నాన్నగారితో గాని కంచం ముందు కూచోని పిల్ల యివ్వాళ చెడ్డ ఆకలివేసి ముందే భోంచేస్తున్నది - సీత.

"ఆడుగోనమ్మా - అన్నయ్య!"

వాళ్ళమ్మ-కథల్లో అమ్మలాంటిదే గాని అంత అబల గాదు. గుండె ధైర్యం గల తల్లి.

"అదేమిట్రా - అప్పుడే వచ్చేశావు? ఆ ఇంటర్వ్యూనా - అదేమిటి? అది అయిందాకా వున్నావా లేదా?" అని వంటింట్లోంచే కొడుకును కేకేసింది.

అప్పటికే శీని వచ్చి పడమటింటి గడపమీద కూర్చుని చెల్లెలి ఎంగిలి గ్లాసులోని చల్లటి మంచి నీళ్ళను గడగడా త్రాగేశాడు. - "కాసిని మజ్జిగియ్యవే - దాహంగా వుంది" అన్నాడు.

"బాగానే వుంది- పరగడుపు కడుపూనూ, నీళ్ళ విందూనా? లేలే! ఆ కంచం యిట్లా పెట్టుకో. అయితే అడిగిందానికి సమాధానంగా చెప్పవేమిట్రా?"

"నాన్నకు గాదుటే సమాధానం చెప్పాల్సింది? ఇన్నాళ్ళనుంచీ నీకు నా నిరుద్యోగం సంగతి అంత పట్టింపు లేదనుకొంటున్నా."

"ఒరేయ్- శీనీ: చెప్పకపోతే చెప్పకపొయ్యావ్‌గాని, కడుపు తరిగే మాటలు మాత్రం అనొద్దురా" అని ఆమె కళ్ళ నీళ్ళు కుక్కుకున్నది.

సీత అన్నయ్యను కొంచెం అజమాయిషీ చేస్తూ, "ఏమిట్రా అన్నయ్యా, మరీనూ? నాన్నకునాన్న, నీకు నువ్వు ఆమె మీద పట్టించారేమిట్రా? అయితే ఆ ముక్క చెపితే నీ బంగారమేమీ పోదుగా?" అని అడిగింది మజ్జిగముద్ద ఆవలకు నెడుతూ.

"అదిగాదే. వాళ్ళకు కావలిసింది-స్టెనోగ్రాఫరు. నువ్వంటావే అమ్మా - షార్టుహాండు టైపురైటరని - ఆ ఉద్యోగం ఖాళీ. చివరికి నాన్న పోరు పడలేక సీతతోపాటు నేనూ యింట్లో నాలుగు గీతలుగీశాగా: వాళ్ళ టెస్ట్ చేసినట్లయితే నేనూ నెగ్గేవాడినే. కాని ఆ కంపెనీ డైరెక్టరు గారికి మగ స్టెనోగ్రాఫర్లు పనికిరారట.''

"మరి?"

"ఆ ఖాళీ ఆడవాళ్ళకని ప్రత్యేకించారు."

శీని సీతవంక చూచాడు. సీత తలవంచుకొని అమ్మవంక చూచింది. అమ్మకు అర్థమైంది. నిన్ననే ఆమె చేతికి మిగిలివున్న ఒక్క బంగారం గాజూ తాకట్టు కిందకు పోయింది. (నాన్నగారు ఎప్పుడు వస్తువులు తాకట్టు పెట్టినా-వచ్చేనెల నాఫించను డబ్బులు రాగానే మార్వాడీ వాడినుంచి విడిపించి తెచ్చేస్తాలేవే అని అభయం చెబుతూంటారు).

శీని కొంచెంసేపు అమ్మ మట్టి గాజుల వంకచూచి తనలో తను గొణుక్కున్నట్లుగా అన్నాడు-

"ఇవ్వాళ నా బదులు సీత వెళ్ళివున్నట్టయితేనా? తప్పకుండా ఉద్యోగం వచ్చి వుండేది."

"ఛా: ఆ మాట మీ నాన్నగారు వినేటట్టుగా అనేవు, నిన్నూ నన్నూ దాన్నీ గూడా శాపనార్థాల్లో ముంచి తేలుస్తారు" అని అమ్మ హెచ్చరించింది.

సీత కంచం ఎత్తుతూ, స్టెనోగ్రఫీలో ప్రేజులకు కొన్నింటికి గుర్తులు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొంటోంది. తనా? ఉద్యోగం చెయ్యటమా? అమ్మో! అంతమంది మగాళ్ళ మధ్యనా? అన్నయ్య ఏం భయంలేదంటాడు. నాన్నగారు రోజూ బజార్లలో ఆడపిల్లల్ని ఏడిపిస్తున్న రౌడీల కథలు, బస్సుల్లో సీట్లు దొరక్క నిలబడ్డ పిల్లల్ని వెక్కిరించిన కండక్టర్ల పొగరు మోత్తనం గురించే వల్లిస్తూంటారు. మరి తనెందుకు చదివినట్లు? పెళ్ళికా? అమ్మనాన్న కష్టాలెవరు తీరుస్తారు?

శీని గడపమీంచి లేస్తూంటే, తల్లి వద్దని సౌజ్ఞచేసి - 'శీనీః నువ్వు లక్ష చెప్పు. కుడిచెయ్యి కుడిచెయ్యే. ఎడమచెయ్యి ఎడమ చెయ్యేరా. ఈ యింటి పేరుకు మంచికీ చెడ్డకీ వారసుడవి నువ్వు. మీ నాన్న కష్టాలూ, అప్పులూ తీర్చవలసిన వాడివి నువ్వూ - మగబిడ్డవి. దాన్ని రేపు ఏ అయ్య చేతిలోనో పెడదాం. భారం తీరిపోతుంది. పరాయి సొత్తయి పోతుంది"- కొడుకుతో యిట్లా మాట్లాడితే గాని ఆమెకు తృప్తి ఉండదు. హృదయభారం తీరదు.

"అదిగో అయింది. నిన్నటిదాకా సీత మాత్రం చదువుకోలేదూ, ఇంత మంది ఆడపిల్లలు ఉద్యోగాలు చేస్తే తప్పులేంది అది చెయ్యంగా వచ్చిందా అన్న దానివి ! ! మళ్ళీ నాన్న మాటలికి తాళంచేస్తూన్నావుటే అమ్మా. నువ్వు పది లక్షలు చెప్పమ్మా. మన మధ్యతరగతి వాళ్ళు - యీ కుడి ఎడమల తర్కంలో పడితే యింకా అధోగతి పాలవుతారు."

కొడుకు లెక్చరు పూర్తిచేసి లేచిపోతూంటే ఎదురుగా తండ్రి తయారైనాడు. ఆయన మెట్రిక్యులేషన్ రిజిష్టరులో మూడేళ్ళు చిన్నవాడినని రాయించుకోవటంవల్ల, నాలుగేళ్ళు ముందరిగానే ఉద్యోగంలోంచి రిటైరు కావలసి వచ్చింది. ఉత్తరీయం వంకెకు తగిలిస్తూ ఓరగా కొడుకువేపు చూశారు రమణారావుగారు.

"అమ్మా, సీతమ్మా-"

కొడుకూ-తండ్రీ యిద్దరూ గొప్ప దురభిమానులు. కడుపులో ప్రేమలు దాచుకొని శత్రువులు మాట్లాడుకొన్నట్టు మాట్లాడుకొంటారు. ఈ అలవాటు ఆ యింట్లో తరతరాలనుండీ వస్తున్న వారసత్వమే.

నాన్నగారు ఆదరాబాదరా స్నానం అయిందనిపించి మడిగట్టుకొని విస్తరి ముందు కూచున్నారు. అది బాదమాకుల విస్తరి. దళసరి ఆకుల బలానికి తట్టుకోలేక వూడివస్తున్న కుట్లు కొట్టవస్తున్నట్లుగా విస్తరి అంచుల్లో కనబడుతున్నాయి. సీత గడపమీద కూచొని అన్నయ్య లైబ్రరీలో తెచ్చి యిచ్చిన పాత వారపత్రిక తిరగేస్తున్నది. నాన్నగారు అందుకొన్నాడు.

"తల్లీః మీ తాతగారి హయాంలో - అంటే మా నాన్నగారి టైములో నన్నమాట - ఈ ఇంట్లో డజను వెండి పళ్ళేలు వరసగా వడ్డీస్తేగాని మడి భోజనాలు ముగిసేవి గాదు. ఈ విస్తరి చూడు - దరిద్రపుది - యీ కుట్లూ - యిదీ."

'మనమే గాదులే నాన్నా, మనవంటి వాళ్ళ సంసారాలన్నీ యిట్లాగే వున్నాయి.'

"ఓహోహో! నువ్వు నేర్చావ్? ఈ పేపర్లు చదవద్దనేది అందుకే. దగుల్బాజీ వేదాంతాలు. ప్రతి దానికి అందర్నీ కలవటం. అందరివంటివాళ్లమా మనం. ఎవరికి తెలుసు? చేతికున్న అయిదువేళ్ళూ ఒకే ఎత్తా? వెధవాయిలు, వెధవాయిలని..."

"ఏమండీ—నెయ్యి వడ్డించకుండానే ముద్ద తినేస్తారూ—?" అని అమ్మ అడ్డువచ్చింది.

"చాలా గొప్ప నెయ్యేలే...యింతకూ వాడు వెళొచ్చిన పని కాయా పండా—నీకైనా చెప్పాడా?"

తల్లి సీతను చూసింది.

"కాయే నాన్నా..."

బయట గదిలో శీని స్నేహితులొచ్చారు—ఇద్దరు. ఒకడు రాజూ, రెండో వాడు ధర్మారావు. రాజు రాజకీయాల మీద, ధర్మారావు సినిమాల మీద, శీని మధ్యతరగతి మనుషులమీద వాదిస్తున్న ప్రలాపాలు కొన్ని వంటింటిదాకా జొరపడుతున్నాయి. నాన్నగారికి—మధ్యతరగతి వాళ్ళ కష్టాలన్నీ ఒకటేనని ఎవరైనా అన్నారా- ఒళ్ళు మండుతుంది. శీనిగాడికి ఉద్యోగం దొరకలేదన్న దిగులుకూడా లేదే? పొద్దుట్నించీ యిల్లు తాకట్టు వ్యవహారం తేల్చటానికి ప్లీడరు కొంపచుట్టూ తిరిగి తిరిగి తను వస్తే మధ్య శీనిగాడి శుష్క రాజకీయాలా? చివరకు వీడు గుంటపూలు పూచిపోయేట్టుగా వున్నాడు.

"వాణ్ణిటా పిలు—సీతమ్మా"

తల్లి కనుసన్న చూడకుండానే పోయి సీత అన్నయ్యను పిల్చుకొచ్చింది. వాళ్ళిద్దరి మధ్యా మాటల పొందిక కుదిరితే యీ ఇంట్లో వాతావరణం కొంత సళ్ళు విడుస్తుందని ఆ పిల్ల ఆశ.

నాన్ననుండి ఏ ప్రశ్నా రాకముందే, శీని ఉపోద్ఘాతం లేని తన స్టేటుమెంటు యివ్వ మొదలెట్టాడు. ఉట్టి వేళ్ళాడుతున్న మూల అమ్మ ఆకువలె వణికి పోతున్నది. శీని చూశాడుగాని రణరంగంనుండి విరమించటానికి వచ్చినట్లుగా లేదు.

"నే నప్పుడే అనుకున్నా—నాన్నా—ఆ ఉద్యోగం"

వంట గదిలో పెద్ద వురుము వురిమింది. ఉట్టి చేర్లు ఆ శబ్ద కెరటాలకు అటూ యిటూ వూగసాగినవి. అమ్మ మూలనుంచి తుళ్ళి పొయ్యి ముందుకు తూలి వచ్చింది.

"ఏడిశావ్—ఆ సంగతి నిన్నెవ్వరూ అఘోరించమనలే. నువ్వుబయట కూస్తూన్న వేదాంతం ఏమిటా అని ప్రశ్న—"

"ఏముంది నాన్నా! నేను కొత్తగా కనుక్కొన్నది గాదు. మీవంటి మధ్యతరగతి తలిదండ్రులు అనుభవిస్తూ గూడా గ్రహించలేని కొన్ని కఠిన సత్యాలను గురించి రాజు నేనూ మాట్టాడుకొంటున్నాం."

"అదే ఆ ఘన సత్యమే—మా మట్టి బుర్రల్లో ఎక్కని ఆ కఠిన సత్యమే—ఏమిటని?"

"చాలా చిన్న విషయం. తినేవాళ్ళు ఎక్కువ, పని చేసేవాళ్ళు తక్కువ అయితే ఆ యింట్లో దరిద్రం. ఒరుమానం తక్కువ, మర్యాద లెక్కువా అయినా దరిద్రమే."

నీళ్ళతో వున్న కంచు గుండుగ్లాసును చేతిలోకి, హాండ్ గ్రెనేడ్‌ను తీసుకున్నట్టు తీసుకొని విసిరేసి నాన్న కస్సుమని త్రాచుపాము బుసతో విస్తరిముందు నుంచి లేచి నిలబడి శీనిగాడి మీదికి పోయాడు.

"ఏమని కూశావురా?—అంటే సీతగూడా నీతో పాటు ఎక్కేగడప దిగే గడప లెక్కబెడుతూ ఉద్యోగానికి బయల్దేరాలనా? తిండితో సరి అనుకొన్నా వురా వెధవ పుట్టక? ఇక మర్యాదా మన్నూ అక్కర్లా. నీ చెల్లెల్ని వీధిలో రవుడీల మాటలికి ఒప్పగిస్తావా మా యింటా వంటా లేనిది—జన్మెత్తావ్. నీ ముఖం చూపించవాకు పో—పోవేరా? సంప్రదాయం తెలీని దౌర్భాగ్యుడా!"

శీని వెళ్ళిపోయాడు. వాడువెళ్ళేసరికే రాజూ ధర్మారావు అక్కడ లేరు. సీత గడపకు తలుపునకూ మూల ఒదిగి నుంచొన్నది.

"ఈ యిల్లు తాకట్టు పెడుతున్నాను. వాళ్లడిగిన కట్నం తెచ్చి పోస్తాను. ఐదు రోజుల పెండ్లి చేస్తాను. మూడు బ్యాండు మేళాలు పెట్టిస్తాను. నా తల్లికి జమీందారీఫాయీలో పెళ్ళి చేయిస్తాను. కాలేజీలో నాలుగు ముక్కలు చదివిందని మగవాడితో సమానంగా దిక్కుమాలిన ఉద్యోగానికి తోల్తానా?"

అమ్మ మీద అన్నయ్యమీద యిది సవాలని సీతకు తెలుసు. ఇల్లు తాకట్టు పత్రం నాన్నకోటులో తను చూచినమాట గూడా నిజం. మళ్ళీ ముహూర్తాల కని పెళ్ళి వాళ్ళని వచ్చే వారం రమ్మని చెప్పింది నాన్న యిందుకే గామోలు. ఈ లోపల తను చచ్చిపోతే అందరి సమస్యలు సమసి పోతాయి గదా?

సరిగ్గా ఆ క్షణానికే అమ్మ వచ్చి భుజం పట్టుకొని తన హృదయంలోనికి తొంగిచూచి తన ఆలోచనలను కనిపెట్టినట్టుగా—"ఏమిటే—పిచ్చి ఆలోచన్లు-తల్లీ—" అని తన తలను గుండెకు అదుముకొన్నది.

సీత—''అమ్మా!'' అన్నది. అంటూనే బావురు మంది. నాన్న తిరిగి వచ్చి చూచి స్తంభంవలె కదలక మెదలక నిల్చొని గిరుక్కున మరలి పొయ్యాడు. సీత పెదిమల మీదికి "నాన్నా" అని వచ్చింది. అయితే మాట పెగల్లేదు. నాన్నకు వినబడలేదు.

* * *

"ఏదమ్మా—నా సింహాసనం?" అని తన పాత పడక కుర్చీకోసం సీతను పురమాయించిన నాన్న నించొన్నవాడు నించొన్నట్టుగానే పడిపోయాడు.

సీత, అమ్మా గొల్లుమన్నారు.

"నాన్నా! మాట్లాడవేం నాన్నా. మాట్లాడవేం? మమ్మల్ని అన్యాయంచేసి పోతావా?"

నాన్న నోట మాటరాలేదు. గుడ్లు మాత్రం మూతపడక, నిండా నీళ్ళు నింపుకొని సీతవంకా, వాళ్ళమ్మవంకా తేరిపార జూస్తున్నాయి.

నాన్నా. నాన్నా. ఏమండీ. ఏమి బాధండీ. క్షణంలో యిరుగు పొరుగు వారు పది మంది పోగై ఆయనకు గాలి కూడా తగలకుండా వలయం కట్టారు.

"పక్షవాతమండీ"

"నోటి పక్షవాతమండీ"

"కాదు నాలుకకు"

"ఏదో ఒకటి—యింకా చూస్తూ నుంచుంటారే, వైద్యుణ్ణయినా పిలవండి, ఆస్పత్రికయినా తీసుకెళ్ళండి"

ఆ రోజున—నాన్నతో ఘర్షణ జరిగినరోజునే—యిల్లు బయలుదేరి వెళ్ళిన శీనిగాడు యింతవరకు—అయిపులేడు. అమ్మ గుండె గట్టిది. సీతను కాళ్ళు పట్టమని, తను తలపట్టుకొని, నాన్నను ఆ గుంపు నుంచి తప్పించి మంచం మీద పడుకో బెట్టింది. కుండలో మంచినీళ్ళు తెచ్చి నాన్నకు పట్టింది. ఆశ్చర్యకరంగా నాన్న నోటినుంచి యిందాకటివలె—పెదిమల కదలికగాక నిజంగా మాటలే వెలువడినాయి.

"సీతమ్మా—నా తల్లీ."

"మీకు జ్వరంగా వుంది. మాట్లాడక కళ్ళుమూసుకు పడుకోండి" అని అమ్మ చెప్పింది.

సీత నాన్న శరీరం పట్టుకొని, తలమీద తాకి చూచింది. జ్వరం మండి పోతున్నది. సీత బజారు మూలదాకా పోయి జట్కా బండిని పిలుకొచ్చింది. ఇంకో అరగంటలో నాన్నను ఆస్పత్రిలో చేర్చారు. పెద్ద డాక్టరన్నాడు "రక్తపు పోటు. మనిషి చాలా ఆందోళనల్లో వున్నాడా?"

సీతా అమ్మా ఒకరివంక ఒకరు చూచుకొన్నారు. ఆందోళనా? జీవితమే పెద్ద ఆందోళన. ప్రతి క్షణమూ పెద్ద ఆందోళన. శీనిగాణ్ణి గురించి నాన్న ఒక్క ముక్కగూడా అడగలేదు. ఏం దురభిమానాలు? మర్నాటినుంచీ సీత—యింటికీ ఆస్పత్రికీ బలపంగట్టుకు తిరగసాగింది. కాఫీ, భోజనం, సాయంత్రం అమ్మను తీసుకొచ్చి చూపటం, తిరిగి రాత్రి భోజనం.

సాయంత్రం వచ్చినప్పుడు—శీనిగాడు హైదరాబాదునుంచి రాసిన ఉత్తరం తెచ్చి యిచ్చింది. ''నేను చదవనా నాన్నా?'' అని అడిగింది. కాని నాన్న చేయి చాపాడు. తనే చదువుకొన్నాడు.

''నీమీద కోపంవల్ల వెళ్ళలేదు నాన్నా నేను. అక్కడ నాకు ఉద్యోగం దొరికే ఆశలేదని యిక్కడి కొచ్చాను. పైకి గాకపోయినా నువ్వు నాకోసం దిగులు పడక మానవు. నువ్వు మంచివాడివి — ఈ దేశంలో ఆకస్మాత్తుగా వస్తున్న ఈ మార్పుల్ని చూసి భయపడ్తున్న వాడివి. నీలో కుళ్ళు లేదు. కుండ బద్దలుకొట్టే విధంగా మాట్లాడే స్వభావం. చాలా అప్లికేషన్లు పెట్టాను—అట్లా దొరక్కపోతే—భూమ్యాకాశాల్ని తలకిందులు చేసే నా ఉద్యోగం సంపాదిస్తాను. స్వీపరు ఉద్యోగాలు చాలా ఖాళీగా వున్నాయి. మొదట్లో అందులో చేరితే నాకు ప్రస్తుతం వుపవాసం యింకా కొనసాగించే అవసరం వుండదు. యింతే సంగతులు. పోతే ఒక మాట. ఇక్కడ ఆఫీసుల్లో చాలా మంది ఆడపిల్లలు పనిజేస్తున్నారు. చాలా మంది మన సీత యీడువాళ్ళు. చిత్తగించ వలెను."

ఈ మూడు రోజుల్లోనూ నాన్న కొంచెం తేరుకున్నాడు. శీనిగాడికి జవాబు వ్రాస్తావా అంటే ఉహూ అన్నాడు. అన్నం అరుగుతున్న దన్నాడు. ఎంత లేదన్నా పది రోజులన్నా వుండాల్సివస్తుందన్నాడు డాక్టరు.

ఆ మధ్యాహ్నం నాన్నకు కారియర్‌లో భోజనం పట్టుకొని సీత బయలుదేరబోతుంటే—యింటి ముందు రిక్షాలో నాన్న తయారు.

"ఇదేం పని నాన్నా?"

బ్రహ్మంతవాడు అడ్డం వచ్చినా తను చెయ్య—దలచుకొన్న పనిని పూర్తిగా చెయ్యందే నాన్నకు నిద్రబట్టదని అందరికీ తెలుసు. కాని యిట్లా

ఆస్పత్రినుంచి ఎందుకు పరుగెత్తి వచ్చినట్లు? అందులో తనున్న పరిస్థితిలోనా? నాన్న ముఖంలో గాభరాపడుతున్న సూచనలు బొత్తుగా లేవు.

"ఇవ్వాళ పెళ్ళివాళ్ళు వస్తారు. ఆ ముసలమ్మా వాళ్ళు నిన్ను చూస్తారట. అయిన వాళ్ళుగదుటమ్మా. మగవాళ్ళు లగ్నం విషయం మాట్లాడ తారుగాబోలు."

అమ్మ ఫలహారాలు చేయించటంలో సతమతమవుతూ సీతను కొత్తచీర కట్టుకోమన్నది. కథల్లో ఆడపిల్లలాగా సీత తనను గురించి ఆలోచించుకో లేదనా? "వాళ్ళు" జట్కాదిగినప్పుడు సీత గుండెలో ఏమిటోగా వుంది. తనను గురించి నాన్న-హృదయంలో ఎన్ని గాయాలు రేపుకొంటున్నాడు? ఈ ప్రపంచంలో ఏ త్యాగంచేసైనా తనను సుఖపెట్ట గోరుతున్న నాన్న మనస్సునా తను కించ పరచటం? ఇనప చట్రం వెనుక, కటువు మాటల వెనుక, కోపవు చేష్టల వెనుక—దాగివున్న నాన్న వెన్నపూసగుండెను తనొక్కతే చూడగలదు ఆ వ్యధిత హృదయాన్ని తనొక్కతే అర్థం చేసుకోగలదు.

ఎదురుగా పోయి—నాన్న వాళ్ళను తీసుకొచ్చి, మర్యాదగా, నవ్వుతూ, కులాసాగా కబుర్లు చెప్పాడు. ఇంత దర్జా మనిషి—నాన్న—చేతినిండా డబ్బే వుంటేనా?

ఫలహారాలు అయినాక తాంబూలాలు సేవిస్తూ పెళ్ళివారు ప్రస్తావనగా- "ఏమండీ బావగారూ! యిక చెప్పండి" అని ఉపోద్ఘాతం ఉపక్రమించారు. ముసలమ్మ సీతను చూసి ముచ్చట పడ్డదిగా మరి. ఇక నాన్న వాళ్ళ షరతుల కన్నీ ఓప్పుదల అయినట్లుగా తలవూపాలి గామోలు.

అప్పటికీ నాన్న ముఖంలో ఆందోళనా, విచారం ఏమీ కనబడలేదు.

''ఏమీలేదండి, మా అమ్మడికి పెళ్ళి వెనక పెట్టాలనుకొంటున్నా. దానిగ్గూడా ఉద్యోగమే చెయ్యాలని వుంది.'' నాన్న నవ్వుతూనే సమాధానం చెప్పాడు.

నాన్నా!

సీతా అమ్మా ముఖాలు చూచుకొన్నారు. పెళ్ళి వాళ్ళు ముఖాలు చూసు కొన్నారు.

పెళ్ళివాళ్ళూ తెలుగువాళ్ళేగదా మరి. రోషానికి బిడ్డలు. కొంచెం అవమానంపడి, అమర్యాదను నిరూపిస్తూ వెళ్ళిపోయారు. నాన్న సీతతో ఎప్పుడూ అంటూండే వాడు—''తల్లీ—ఒకచేత్తో కలం, మరొకచేత్తో ఖడ్గం, కళ్లతో రాజకీయం, నోటితో మంత్రిత్వాలు నిర్వహించిన వంశాలు మనవి.

ఈ నాటికి దాస్యంలో పడ్డాం. మా తాతగారూగూడా మాన్యాలూ, ఈనాములు దానం చేసిన మనిషి.''

మరి పెళ్ళివాళ్ళు మాత్రం యీ వంశీకులు గాదూ! అయితేనేం—నాన్న లెక్క చెయ్యక సీతవంక తిరిగి అన్నాడు—

''సీతమ్మా శీనిగాడు వెళ్ళిన ఉద్యోగం—నీకిస్తారు. మన పాత డాక్టర్ గారి తమ్ముడి రికమండేషను. వస్తూ వస్తూ అదీ తేల్చుకొచ్చాను. రేపే వెళ్ళి చేరాలి. రవుడీ వెధవలు కొక్కిరాయి మాటలేమన్నా అన్నారా-గాడిదెల్ని చెప్పు మడమతో తన్ను.''

సీత సంతోషం పట్టలేక-''అన్నయ్యకు రాయనా నాన్నా'' అని అడిగింది. ఆ మాటతో నాన్నకు కోపం వచ్చి-"ఊహు, అక్కర్లే" దన్నాడు. అమ్మ నవ్వుకున్నది. ○

(ఆంధ్రప్రభ సచిత్ర వారపత్రిక)

బానిసలు

బాపయ్యగారి అల్లుడు, బాపయ్యగారి అల్లుడు - అని ఆ చుట్టుపక్కల వూళ్ళ నుంచి పెళ్ళివిందులు కుడిచిన జనం గొప్పగా చెప్పుకొన్నారు. అంత ఖర్చు పెట్టి, ఆ తాలూకాలో అంతకుముందూ, తర్వాతగూడా కనీ వినీ ఎరగని భారీ ఎత్తులో కూతురు వివాహం జరిపించిన బాపయ్యగార్ని వాళ్ళంతా చెప్పుకోలేదు. ఆ మోతుబరి ఆసామి ఆస్తికంతటికీ వారసురాలైన పెళ్ళికూతురు - సరస్వతిని గురించిగూడా వాళ్లెక్కువ తలచుకోలేదు. అణగి, మణగి, ఒత్తిగిలి, నిగర్విగా నడచుకొనే ఆయన భార్యగూడా వాళ్ళ పొగడ్తల్లోకి రాలేదు. అందరూ - ఆడా, మగా, వృద్ధా-అంతా-ఆ అబ్బాయిని గురించే. బాపయ్యగారల్లుడు. బాపయ్య గారల్లుడు, ఎంత అదృష్టవంతుడు. అదృష్టమంటే అదృష్టమా? బాపయ్య గారల్లుడుగాదు. కాశీమజిలీ కథల్లో రాజకుమారుడు-ఆ అబ్బాయి.

*　　　*　　　*

పెళ్ళినాటి వింతతోనే ఆ కుర్రవాణ్ణి గురించిన అనేక కథలు బయలు దేరినై.

బి. ఏ. చదువుతూ, చదువుతూ అమెరికాదేశం వెళ్ళిపొయాట్ట. కాదు లండన్ వెళ్ళాట్ట, యహెూ-సీమ ఇంగ్లెండయితేను. దొరలు తీసి కెళ్ళార్ట. పెద్ద చదువులికా? కిరస్తానంలో కలిసిపోతాడా? దొరసానమ్మను చేబట్టి అక్కడే వుండిపోతాడా! ఏబ్బే, లేదురా, గుంటూరు దగ్గిర పల్లెటూరేగదంటోయ్.

వాళ్ళదిమాత్రం! అమెరికా వెళ్తూ-పెళ్ళానికి ఇంగ్లీషు నేర్పించాలని మామగారికి ఖరారుగారాసి పోయినాట్టగా.

బాపయ్యను ఎవ్వరూ, ఏమీ అడగలేదు. నిజం అబద్ధం నికరంగా తేల్చుకోలేదు. పెద్దవాళ్ళ యిళ్ళల్లో సంగతులు-బైటికి వినబడవులే అని సమా ధానం చెప్పుకొన్నారు జనం. ఏది ఏమైతేనేం - బాపయ్యగారింటికి హైస్కూల్లో పనిమానుదలయిన పంతులొకాయన రోజూ వచ్చి-సరస్వతికి పాఠాలుచెప్పి పోతున్నాడు. మరి మొగుడు దొరయితే- పెళ్ళాం దొరసానికావద్దా-అన్నారు. బాపయ్యగారల్లుడిచుట్టూ - అతని చదువు మీద, దర్జాగురించి, స్నేహితులను, దొరసానులను విశేషించి వందలొందల కట్టుకథలు - వర్షాకాలపు గుళ్ళకమ్మ వాగులో గుండు రాళ్ళవలే - కొట్టుకువస్తూన్నె.

పెండ్లయిన సంవత్సరమే సరస్వతి పెద్దమనిషయింది. ఆ అమ్మాయి మొగుడు విదేశాలుపోయి నాలుగేళ్ళు దాటింది. బాపయ్యగారల్లుడు బాపయ్య గారల్లుడు-చుట్టుపక్కల పల్లెటూళ్ళలో నిత్యమూ, ఎక్కడో ఒకచోట, ఎవరో ఒకరు కథలు చెప్పుకొంటూనే వున్నారు.

* * *

బాపయ్య గారల్లుడొస్తున్నాడు, వస్తున్నాడని అకస్మాత్తుగా పెద్ద పుకార్లు ఆనోటినుండి ఆనోటికి, ఒక వూరునుండి మరొక వూరికి పాకిపోయినవి.

బొంబాయి బ్యాంకిలో పెద్ద వుద్యోగం అయిందిట. పిల్లను తీసికెళ్తాట్ట. పుకార్లు చెలరేగిన మరునాడో, మూడవనాడో బాపయ్యగారి పందెపు కోడె దూడల్తో సవారీబండి, బ్యాండుమేళం, పురోహితుడు, పాలేళ్ళు, పనివాళ్ళు పెద్ద వుత్సవంగా అక్కడికి ఏడుమైళ్ళ దూరంలో వున్న - చినపాలెం రైలు స్టేషనుకు కదిలిపోయారు. స్టేషను బయట చింత గుబుర్లకింద బండీ, మను షులు విడిది చేశారు. ఆ చుట్టూయిసిక వేసినా రాలకుండా తిరునాళ్ళ జనం. పెళ్ళినాటి కోలాహలం. పార్సెల్ కోచిబండి సాయంత్రం మూడుగంటలకు గాని వుసూరుమంటూ రాదు. ఇంటివద్ద మంగళ్ళు, చాకళ్ళు తలంట్లకు, సేవ లకు - సరస్వతి భర్త రాకకై ఎదురు తెన్నులు కాస్తున్నారు. అదుగో బ్యాండు, యిదుగో బ్యాండు అంటున్నారు వూళ్ళో మిగిలివున్న ఆడంగులు- ఏనోటవిన్నా బాపయ్యగారి అల్లుడు, బాపయ్యగారల్లుడు. బాపయ్యగారు గంటలనుంచీ కోచీవచ్చే దిక్కుగావున్న సిగ్నల్ చెక్క ఎప్పుడు వంగు తుందా అని ప్లాటుఫారం చివర కనిపెట్టి చూస్తున్నాడు.

అంతలోనే నాలుగయింది, కాని పార్శెల్ కోచీజాడ లేదు. ఇంకొంచెం సేపట్లో - కొత్తగా వెలిసిన పొగాకు కంపెనీల రోడ్డుమీద దుమ్ము రేపు కుంటూ, నిండా దుమ్ముపట్టిన జీపుకారొకటి, మనుషుల్ని దూసుకుంటూ స్టేషను ముందునుంచే రివ్వునపోయింది. అడుగో బాపయ్యగారల్లుడు, అడుగో బాపయ్యగారల్లుడు అని ఆ రాజకుమారుణ్ణి గురించి జనం జయజయధ్వానాలు చేశారు. చినపాలెం చరిత్రలో మొన్న మొన్నటి పొగాకు కంపెనీల ప్రొప్రయిటర్లు తప్పితే - నేరుగా హైద్రాబాదు విమానాశ్రయంనుంచీ సొంత కారులో వచ్చిన దర్జావిశేషం - ఎన్నడూ సంభవించి వుండలేదు.

బాపయ్య నమ్మలేదు, కోచి చూడాల్సిందే నన్నాడు. జనం - బాపయ్య గారల్లుడప్పుడే యిల్లు చేరి వుంటాడని ఘోషిస్తున్నారు. ఊహూఁ కోచి చూడాల్సిందే - నన్నాడు మళ్ళీ బాపయ్య. ఇంకో అరగంటలో జనం చాలా మంది యింటిముఖం పట్టారు. వాళ్ళ కెదురుగా నాయుడమ్మ గుర్రబ్బండీ ఆగమేఘాలమీద స్టేషన్ వేపు వస్తోంది. అల్లుడొచ్చాడని బాపయ్య గారికి కబురు వచ్చింది.

* * *

భర్త వచ్చిన మర్నాడే సరస్వతి కాపరానికి బయలుదేరింది. వచ్చిన క్షణంనుంచే ప్రయాణ సన్నాహాలు చేయించాడు. బ్రాహ్మడు ముహూర్తం అన్నాడు. బంధువులు పలకరించి వూరుకొన్నారు. బాపయ్య గారికి నోటి మాట పెగల్లేదు. ఆయన భార్యకు అసలు యీ అబ్బాయి అర్థమే కాలేదు. వచ్చీరావటంతోనే - స్నానంచేసి - నీకెంతవరకు యింగ్లీషొచ్చిందని - సరస్వతిని అడిగాడు. సరస్వతి ఎట్లా సమాధానం చెబుతుంది? ఏమని చెబుతుంది?

తనతోటి రైతుబిడ్డడా ఆ భాషలో మాట్లాడి ఒప్పించటానికి? బాపయ్య చూస్తూ వూరుకొన్నాడు. కూతురు కాపరానికని కొన్న బీరువాలు, కుర్చీలు, పాత్ర సామాగ్రి ఏమీ అక్కర్లేదట. బొంబాయిలో అన్ని వున్నైనట. ఆ రాత్రి సరస్వతి భర్తను చూసింది, కొంచెంసేపు షార్క్‌స్కిన్ తెల్లసూటుమీద ఎర్ర టైకట్టి విప్పేశాడు. అప్పుడే విదేశపు స్టీమర్లనుండి దిగిన యీ దూర తీరాల యువకుణ్ణా తను పెళ్లాడింది?? బాపయ్యా ఆయన భార్యా ముఖాలు చూసుకొన్నారు. తాము దున్నే భూమిలో ప్రతి అంగుళపు మంచి చెడ్డల్నీ, యోగ క్షేమాల్నీ మాట్లాడే రైతు బిడ్డడు గాదే అల్లుడు? కండలు తిరిగి, పెన వేసి చుట్ట కాల్చి, మంగలి అంటిన అరవీశనూనెను తమాయించుకొని, యింటికి

నిండుగా తిరిగి మినప వుండలు, లడ్లు, అరిసెలు, మధురమైన మీగడ పెరుగు తిని హరాయించుకొని - పాలేరు వేసిన పడక కుర్చీలో పడుకొని, బంధు జనాల్తో పిచ్చాపాటీ, వి త్తనాలు, వర్షాలు, పైర్లు, పంటలూ - మాట్లాడే అల్లుడు గాదు - యీ అల్లుడు. చేసిన పదార్థాలన్నీ అట్లాగే మిగిలినై, చలిమిడీలేదు. చట్టు బండలేదు. సరస్వతి జీపులో ముందు సీటులో కూచున్నది. భయంతో ఆ పిల్ల కళ్ళనీళ్ళు గూడా పైకి కనిపించటంలేదు. అల్లుడు స్టీరింగుముందు కూచున్నాడు. మరుక్షణంలో ఆ వీధివీధంతా దుమ్ము మబ్బులో కనిపించలేదు.

అప్పుడే చెప్పాంగదా - ఇల్లటం అల్లుణ్ణి తెచ్చుకోమని? అని బాపయ్య భార్యను అమ్మలక్క లు ఓదార్చబోయారు.

* * *

జీపు నేరుగా హైదరాబాదు విమానాశ్రయం ముందాగింది. ఎవరో సరస్వతి భర్తలాంటి వాళ్ళే కుర్రవాళ్ళు పెద్దవాళ్ళు సూట్లబూట్లవాళ్లు, కళ్ళ జోళ్ళ వాళ్ళు ఒక అరడజను మంది నవదంపతుల కిద్దరికీ పూలమాలలు వేశారు. చేతికి పూలగుచ్ఛాలిచ్చారు. మరో పదినిమిషాల్లో-విమానం గాలిలోకి ఎగురుతున్నది.

సరస్వతి భర్తకోటు గట్టిగా లంకించుకొని "నాకు భయం" అన్నది. పొంగి వస్తున్న ఏడుపును అతికష్టంగా ఆపుకొన్నది. అతనన్నాడు- "ఏం భయంలేదు. ఇంతమందికిలేని భయం నీకెందుకు?"

సరస్వతి-జీవితంలో రెండుసార్లే రైలెక్కింది. ఒకసారి వాళ్ళ పిన్నమ్మను గుంటూరు ఆస్పత్రిలో చేర్చినప్పుడు. ఇంకోసారి- శేషయ్యబాబాయిగారి నిర్మల పెళ్ళికి. సరస్వతికి భర్త సమాధానం అర్థంకాలేదు.

బొంబాయి విమానాశ్రయానికి పెద్ద కారొచ్చింది. వాంతిచేసుకోబోయి సరస్వతి ఆపుకొన్నది. డ్రైవరూ యింకా కొందరూ భర్తకు భయ భక్తులతో సలాములు చేశారు. ఇంకో గంటలో పెద్దమేడ ముందు లిఫ్టుపక్కనే కారాగింది. లిఫ్టురివ్వున పైకి లేచింది. తివాసీలు పరిచిన యింట్లో ప్రవేశింపజేస్తూ— సరస్వతితో అతనన్నాడు- "ఇదే మనయిల్లు". వంట గదిలోకి పోయి యిందాకటి నుంచి అణిచి పెట్టివున్న వాంతిని భళ్ళున కక్కేసింది సరస్వతి. అతను టెలిఫోన్‌లో మాట్లాడాడు. మరునిమిషంలో లిఫ్టు చప్పుడైంది. తోలుసంచీ పట్టుకొని డాక్టరు గదిలో ప్రవేశించి, సరస్వతిని పరీక్ష జేశాడు. తెల్ల బిళ్ళ యిచ్చాడు. వేడిపాలు తాగించారు. ఓగంట విశ్రాంతితో అమ్మాయి కోలుకొం

టుందని చెప్పి డాక్టరు వెళ్ళిపోయాడు. సరస్వతి గర్వంతో, భయంతో, భక్తితో భర్తవంక చూసింది. ఆ అమ్మాయికి ఏడుపొచ్చింది. "అతను" అర్థం కాని మనిషి, గుంటూరు మెట్టపూళ్ళ పొగాకు పొలాల్లో తిరిగిన ఒకనాటి రైతు యువకుడా యితను? కాదు. ఇతడు విదేశీ, దూరతీరాలవాసి. ఆవులు గేదెలు, దూడలు,పాడిపంటలు, తెలుగు సినిమాలు, ఆయుర్వేద వైద్యుడూ, చెరువు కట్ట మీది గుమ్మడి పాదులు, కట్నాల పెళ్ళిళ్ళు,గుంటూరుపట్నంలో విశేషాలు-యీ భాష అర్థమవుతుందాయితనికి? కాదు. కాదు. ఈ యింటి కుర్చీలు, బొమ్మలు, పడమటిల్లు, మెట్లు, నీళ్ళ—తను పుట్టి మెట్టిన యింట్లోలాగా లేవు. ఏదో కొత్తలోకం. ఇది స్వదేశం గాదు. విదేశం. సరస్వతికి కునుకు పట్టలేదు. ఏమిటి? లాగూ చొక్కా వేసుకొన్న-యీ నల్లటి బొట్లరా- తమకు భోజనం వడ్డించేది. సరస్వతికి ఈ కొత్త వంటలు రుచించలేదు. రేడియోలో తెలుగు పాటలు రాలేదు. తన చీరెల్ని చూశా పనిమనిషి-హిందీ పనిమనిషి ముసి ముసి నవ్వులు నవ్వింది? ఎవ్వరూ కట్టని విలువైన చీరలు తనకు పెట్టెనిండా కొనిచ్చిన నాన్నకా ఈ వెలితి నవ్వూ, అవమానం తగిలేది?

* * *

ఆమర్నాడు పదిగంటలకల్లా యిల్లు బయలు దేరిపోతూ- "పదకొండు గంటలకి మేడంఇర్నీ వస్తుంది" అని చేయూపి చిరునవ్వుతో అతను వెళ్ళిపోయాడు. సరస్వతి ఫ్లాట్ కిటికిగుండా, కర్టెన్ తొలగించి చూసింది. మొన్న వచ్చిన కారుకన్నా పెద్ద కారు. తెలుపూ, ఎరుపూ రంగు సూటుతో డ్రైవరు. ఆయన తెరిచివున్న తలుపుగుండా కార్లొ కూచోగానే డ్రైవర్ సాల్యూట్ చేయటం, ఒక్క అతని చూపుడువేలు సౌజ్ఞతో డ్రైవరు కారునడపటం- దేశమంతా పెద్దా చిన్నా లేకుండా విపరీతమైపోతున్నదని నాన్నవాపోయే యీ రోజుల్లో- ఎక్కడిదీ శక్తి తన భర్తకు? సరస్వతికి అర్థం కాలేదు.

అర్థంకాక కిటికీనుంచి వెనుదిరిగి చూసింది. బొట్లరు వచ్చి "మాడం ఇర్నీ మాడమ్" అని వెళ్ళిపోయాడు. అతని వెనకనే మేడం యిర్నీ, బ్యూటీ స్పెషలిస్టు.

"గుడ్‌మార్నింగ్ మాడమ్, వాట్ ఎ ఫైన్ బంచ్ ఆఫ్ లవ్‌లీ లాక్స్?! ఐ షల్ గివ్ యు ఎ వండర్‌ఫుల్ బాబింగ్, ఎ ఫ్రెంచ్ వన్-విత్ దిజ్ డివైన్ లాక్స్."

సరస్వతి, వణుకుతూ చూస్తూ నుంచుండిపోయింది. తనకు ట్యూషన్ చెప్పిన పంతులు, కలోక్వియల్ యింగ్లీషు పాఠాలు చెప్పమని పుత్తరు వయింది

గనక, వాటీజ్ యువర్ నేం? హౌ ఓల్డ్ ఆర్ యు? హేవ్ యు ఫినిష్డ్ బ్రేక్ ఫాస్ట్? డు యు టేక్ రెస్ట్ ఆఫ్టర్ డిన్నర్? లాంటి ఏ ప్రశ్న అడిగినా నిండు వాక్యంతో జవాబుండాలట. మై నేం యీజ్ వై సరస్వతి అనాలిట- అని చెప్పాడే గాని యీ దొరసాని యింగ్లీషులో ఒకముక్క గూడా చెప్పిన పాపాన పోలేదు. ఏమైతేనేం సరస్వతి పెద్ద వాలుజడ పోయింది.బాబ్డ్ క్రాప్ వచ్చింది. అతను సాయంత్రం వచ్చి చూసి తృప్తిగా చిరునవ్వు నవ్వి—మేడం యిర్నీ పంపించిన బిల్లు ఆ పిల్లచేతిలో వుంచి—"నీదేగా, ఇచ్చుకో" అని నవ్వేశాడు. సరస్వతి బావురుమని ఏడ్చింది. సరస్వతికి అందానికి కరువులేదు. అందమూ, ఆరోగ్యమూవున్న పిల్ల. ఈబాబింగ్ తెచ్చిన కొత్త అందం అతనికే అర్థం కావాలి, ఆ పిల్లకు కాలేదు.

"ఎందుకు, ఎందు కేడుస్తావ్?"

ట్రేలో టీ, బిస్కత్తులు తెస్తున్న బొట్లరు వెనుదిరిగి పోయాడు.

సరస్వతి పమిటచెంగు ముఖానికి కప్పుకొంటూ- "మా అమ్మ రోజూ తులసెమ్మకు నమస్కరించమని చెప్పింది" అని ఇంకొంచెం పెద్దగా ఏడ్చింది.

"ఎవరా తులసెమ్మ గారు? ఎక్కడుందావిడె."

"తులసి కో....ట"

"ఓహో! తులసిపూజా-చేసుకో, ఎవరొద్దన్నారు? దానికి ఏడవట మెందుకు?"

"నా...జుట్టు"

"ఏం ఇప్పుడొచ్చిన అడ్డేముంది. ఇట్లా అయితే లాభం లేదు. యిక్కడిట్లాగే వుండాలి. ఏడిస్తే ఏం లాభం? ఆలోచించు-అందర్నీ చూడు. నేను బ్యాంకి మేనేజర్ని. నువ్వు నా భార్యవు. నేను నీ భర్తను. అర్థమైందా?"

పమిటచెంగు తీసి భయపడుతూ సరస్వతి అతనివంక, ఆ కళ్ళల్లోకి చూసింది. ఏమీ అర్థంకాని కళ్ళు.

"లేచి తయారవ్వు. ఇవ్వాళ మనమొక పెద్ద పార్టీకి పోతున్నాం. వచ్చే వారం-మనమూ పెద్ద హౌస్ వార్మింగ్ పార్టీ ఇస్తున్నాం. క్లబ్బులో అరేంజి చేశానన్నీ."

సరస్వతి తనకర్థంగాని యింద్రలోకంలో విహరిస్తున్నది. మలబార్ హిల్ మీదా, మెరీన్ డ్రైవ్‌లోనూ, సరస్వతి తనకర్థంగాని భాషలో మాట్లాడు తున్నది. దొరలు, కార్లు, పెద్ద పార్టీలు, డబ్బంటే లక్ష్యంలేని షుమనులూ,

మన పోలికలే లేని పార్కులు, బ్యాంకులు, భవనాలు, జనసందోహాలు. ఈ ఐశ్వర్యంలో యీ కొత్త లోకంలో యింకో పిల్లలు ఎవరైనా యిట్టే యిమిడి పోయి వుండేవారు; కాని సరస్వతి వీటి నర్ధంచేసుకోలేదు. చినపాలెం పోస్టు ముద్రతో వున్న నాన్నగారి వుత్తరాన్ని యిరవైసార్లు చదువుకొన్నది. అమ్మను వందసార్లు తలచుకొన్నది. చినపాలెం చెరువుమీది స్వేచ్ఛావాయువు కోసం వాచిపోయింది. సావడ్లో పందెపుకోడెల మువ్వలకోసం కలలుగన్నది. అమ్మ చేతి వంటకోసం ముఖం మొత్తుకొన్నది. తనవంటి వాళ్ళకోసం చుట్టూ కలియ జూసుకొన్నది. కాని "అతనే" అర్థం కాలేదు. ఇంకా "విదేశీ" అయిపో తున్నాడు. సరస్వతికి జ్వరం పట్టుకొన్నది. మంచం ఎక్కింది. డాక్టరు ఒకరు గాదు. యిద్దరుగాదు, ముగ్గురొచ్చి చూశారు. ప్రైవేటు నర్సు వచ్చి రాత్రింబ వళ్ళు కనిపెట్టుకుని తన మంచం పక్కనే కూచుంటున్నది. సరస్వతి జ్వరం తగ్గలేదు.

అతను దయగలవాడు. కాని తనకు అర్థంకాని దయ అది. చెంపలు తాకి చూశాడు. తీరినప్పుడల్లా తనమంచం మీదవచ్చి కూర్చొనేవాడు.

"మీ అమ్మనూ, నాన్నను పిలిపించనా?"

సరస్వతి ఆశ్చర్యంగా అతన్నిచూసింది. ఎన్నాళ్ళనుండో తెద్దామనుకొన్న ప్రసంగం, గొంతులోనే మూగగా బాధగా దాగివున్న ఆత్మీయ మైనప్రశ్నలు యీనాడు చేయటానికి, వేయటానికి మహదవకాశం దొరికింది.

"కాదు, మనమే అక్కడికి పోదాం"

"నేనెట్లా రాగలను? బ్యాంకి మేనేజరంటే ఎంత బాధ్యత? అయినా నువ్వు మాత్రం అక్కడికెందుకు? ఆస్పత్రా? డాక్టరా? పాడా? నీ కిక్కడేం తరుగొచ్చింది?"

సరస్వతి చెయ్యి అతని కాలరు దాకా పోయింది. ఆతని కాలరు సవి రించింది. కంటినీరు బుగ్గలమీదుగా జారిపోతుంటే, ఆతనే తుడిచాడు.

"ఏమిటోచెప్పు" అన్నాడు.

తనంటే యిష్టంలేని వాడైతే - యింతమంది డాక్టర్లను పెట్టి యింత ఖర్చెందుకు చేస్తాడు? ఏ పార్శీ పిల్లనో, ఏ యింగ్లీషు పిల్లనో కట్టుకొని వూరేగుతూ వుండడా? అతని హృదయంలో ఏముందో ఎట్లా అర్థమవుతుంది, తను మాట్లాడకుండా వూరుకుంటే, యిదే అదనుగా సరస్వతి నోరువిప్పింది.

"మీకర్థం కావటంలేదా? నాకిక్కడుంటే నయంగాదు."

"ఎందుకుగాదు. నేనులేనాః"

ఆమె మళ్ళీ అతని కళ్ళల్లోకి చూసింది. ఈకళ్ళు, చూపూ విదేశీ చూపులు గావు. తమ పెళ్ళినాటివి. పాతవి. తనిదివరలో చూసినవి. మధుర మైన బాధలను పెట్టినవి. అతనింకా చెప్పుకు పోతున్నాడు:

"నా ఈడువాళ్ళంతా బ్యాంకీల్లో గుమాస్తాలుగా మగ్గుతున్నారు. యింకా పెద్ద చదువులు చదివినవాళ్ళు గూడా; ఏదో అదృష్టం, నీదేనేమో బహుశ, నాకు పట్టింది. వాళ్ళంతట వాళ్ళే విదేశాలు పంపించారు. గవర్నర్ జీతం యిస్తున్నారు. యీ బ్యాంకికి కళ్ళూ, గుండెకాయా, ఆత్మా అన్నీ నన్నే కమ్మ న్నారు. అయినాను. వెయ్యి బాధ్యతలు తీసుకోమన్నారు. తీసుకొన్నాను. వీటన్నింటినీ క్షణంలో గాదు సంవత్సరాలైనా వదల్లేను. ఎట్లా వచ్చేదిః"

"మనకక్కడ బోలెడంత ఆస్తి వుంది. అదంతా ఎవరు తినాలి- మీరూ నేనూ కాకపోతే. మనదేశంలో వుంటే ఎంత ఆనందంః ఈ మనుషుల్లో యీ దేశంలో ఎట్లా వుంటారు జీవితమంతాః"

ఈ కొద్దినెలల్లో యింత వేదాంతం నేర్చుకొన్నది సరస్వతి. అతను ఫక్కున నవ్వేశాడు.

"ఓ అదా, నేనూ నీ లాగానే, సరసూ, పల్లెటూరి బాలుణ్ణే. నా హృదయం అక్కడే వుంది. నా తోడునీడవు నువ్విక్కడున్నావ్. నువ్వే నా పల్లెటూరు. నీ హృదయంలో నేను దాక్కోగలను. అదే నా శాంతి వెనక రహస్యం"

సరస్వతి ఆనందం పట్టలేక మళ్ళీ ఏడ్చింది.

"సరసూ, మనమంతా యీ కొత్త నాగరికతకు బానిసలం. దీన్నుండి పారిపోలేం. పోయినా యిది వదలని రాక్షస నాగరికత. అందుకని యిందు లోనే యిమిడిపోదాం. సరే- రేపే నీ ప్రయాణం. ఓ నాలుగు నెల్లు మీ వూరి గాలిపీల్చి నోములు నోచుకొని వద్దువుగాని."

"నేనుపోను, యీ జుట్టుతో పోను."

కాదు కూడదన్నాడు. రాజు తలచుకొంటే దెబ్బలకు కొదవాః గంట న్నరలో సరస్వతి హైద్రాబాదు ఎగిరి పోయింది. అక్కడ్నించి కారు. పుట్టి మెట్టిన చిరపరిచితమైన వూరు జేరింది- స్వేచ్ఛా వాయువుకోసం-ఆ సాయం త్రమే.

* * *

అయితే సరస్వతి-భర్తను అర్థం చేసుకొన్న కళ్ళతో స్వగ్రామం తిరిగి వచ్చిన సరస్వతి-వచ్చిన రెండో వారంలోనే భర్తకు టెలిగ్రాం యిచ్చింది. "నాకేమీ తోచటంలేదు. ఒక్క క్షణం వుండలేను. తిరిగి వస్తున్నాను. హైద్రాబాద్ రండి."

హైద్రాబాద్‌లో అతను కలిసి సరస్వతి బుగ్గల్నినొక్కి దిగులూ, సంతోషమూ మిళితంచేసి అన్నాడు - "సరసూ, నువ్వూ యీనాటి నుంచీ యీ నాగరికతకు బానిసవై పోయావన్నమాట."

(ఆంధ్ర దినపత్రిక : 30 మార్చి 1958)